

УДК [355.134.2:34] (47+57)“1941/1945”

© **Володимир ЯХНІВСЬКИЙ**

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИСВОЄННЯ ЗВАННЯ ГЕРОЯ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Проведено огляд нормативно-правового регулювання присвоєння звання «Герой Радянського Союзу» як найвищого ступеня відзнаки у СРСР в період війни 1941 – 1945 рр. Простежується еволюція юридичного визначення «геройського подвигу» (як ключового поняття) від моменту запровадження звання ГРС до 1945 р.

Ключові слова: *Герой Радянського Союзу, Золота Зірка, відзнака, нормативно-правовий акт, норми.*

У житті завжди є місце подвигу. У різні історичні епохи, в різних країнах для вшанування людей, що здійснили по-справжньому героїчний вчинок, використовували відзнаки, які мали не лише символічне значення, а й служили засобом мотивації та соціальної диференціації. Не став винятком і Радянський Союз, який, попри статус держави позакласової, швидко відчув необхідність у матеріальних та формальних мотиваціях для громадян, вчинки яких виділялися із загалу. Уже на момент заснування СРСР мав у своєму розпорядженні систему загальнодержавних нагород та почесних відзнак, яка мала в подальшому еволюціонувати та розширюватися паралельно з розвитком нової держави. До цієї системи входили: орден Червоного Прапора, Почесна революційна зброя та Почесний революційний Червоний Прапор (для підрозділів армії). Від низки грамот органів влади СРСР та нагород окремих республік ці відзнаки вирізняло те, що їхній кавалер на законодавчому рівні наділявся певними привілеями, що діяли на всій території держави.

Історичні державотворчі та суспільні процеси вимагали розширення цієї системи. Найперспективнішою формою відзнак для подальшого розвитку були ордени, які на початку 1930-х рр. і стали основою нагородної системи СРСР. Паралельно з цим розглядалася можливість надання особливих преференцій особам, разові вчинки яких вирізняли їх серед загальної маси людей, яких здавна називали словом «Герой». Закріплення звання Героя на законодавчій основі

давало державі низку переваг, серед яких особливий зиск могли принести значні можливості використання цього звання:

1) мотиваційний (наявність певних благ ставала вирішальною для здійснення вчинку);

2) пропагандистський (використання образів «офіційних героїв» широко застосовувалося в ЗМІ та під час ідеологічної роботи. При цьому особистість Героя перевірялася на офіційному рівні, що було певною гарантією «надійності» таких людей);

3) педагогіко-патріотичний (образи Героїв та їхніх вчинків були чудовим фундаментом для проведення виховної роботи в навчальних закладах);

4) контролюючий (формалізація «героїзму» відкривала для влади широкі можливості контролю за такими людьми й діями, які вони здійснили. Насамперед через механізм позбавлення звання і, як наслідок, вилучення вчинку з переліку «героїчних».

Приводом для такої формалізації стали події березня – квітня 1934 р., коли група радянських льотчиків, здійснивши кілька рейсів у важких умовах, вивезла з північної криги на Велику землю 104 людини з розтрошеного кригою в лютому того ж року пароплава «Челюскін». Останній рейс був виконаний 13 квітня.

Перші особи країни вітали льотчиків телеграфом. Серед іншого зазначалося, що керівництво країни порушило клопотання перед Центральним Виконавчим Комітетом СРСР про встановлення вищого ступеня відзнаки [1; 17].

16 квітня 1934 р. постановою Центрального Виконавчого Комітету СРСР було встановлено звання «Герой Радянського Союзу¹» (ГРС).

Згідно з цим документом, звання ГРС було найвищим ступенем відзнаки, що присвоюється за особисті чи колективні заслуги перед державою², пов'язані зі здійсненням героїчного подвигу. При цьому, незважаючи на те, що була визначена можливість колективного діяння (подвигу), звання ГРС не присвоювалося колективам. Щодо національності, які мали право бути представлені до удостоєння цього звання, – жодних законодавчих обмежень не існувало. Відзнака була особистою, що вирізняло її серед інших наявних на той момент нагород СРСР, якими могли нагороджуватися (в тому числі) і колективи.

Право присвоєння³ цього звання було виключним пріоритетом Центрального Виконавчого Комітету СРСР, а з 1936 р. (згідно з новою Конституцією СРСР) це право перейшло до Президії Верховної Ради СРСР⁴. Представлення до присвоєння звання ГРС не мало чіткої процедури. Зокрема, не визначалося коло осіб, які мали право вносити питання про присвоєння найвищого ступеня відзнаки.

¹ У деяких випадках надалі замість словосполучення «Герой Радянського Союзу» доцільно використовувати аббревіатуру ГРС.

² Саме в такій редакції. Термін «Радянською державою» було запроваджено вже після війни. Цей факт формально відкривав можливість для присвоєння звання ГРС представникам інших держав, що не були пов'язані з СРСР.

³ Згідно з документом звання ГРС присвоюється. Друге звання, згідно з текстом постанови, удостоєється.

⁴ Конституція СРСР 1936 р. Стаття 49, пункт «и».

Єдиним матеріальним знаком відзнаки для Героїв встановлювалася особлива грамота, опису якої не надавалося. Крім того, ГРС користувалися правами та перевагами, встановленими для осіб, що мали кілька орденів (здебільшого це були доплати до зарплатні та ціла низка пільг).

Подальше законодавче закріплення звання ГРС відбулося в 1936 р., коли було прийнято постанову Центрального Виконавчого Комітету СРСР від 29 липня, яка затверджувала Положення про звання Героя Радянського Союзу. Суттєва зміна цього Положення полягала в запровадженні нагородження Героїв орденом Леніна. Це відбувалося паралельно із врученням особливої грамоти Центрального Виконавчого Комітету СРСР. Грошова винагорода за такий орден збільшувалася вдвічі (до 50 крб/місяць) [6].

Однак головні передвоєнні зміни в статусі ГРС були пов'язані із прийняттям Президією Верховної Ради СРСР Указу «Про додаткові знаки відзнаки для Героїв Радянського Союзу» від 1 серпня 1939 р. Саме цей документ встановлював низку ключових положень про Героїв Радянського Союзу. Згідно з Указом, крім ордена Леніна, Героя нагороджували новозапровадженою медаллю «Герой Радянського Союзу»⁵.

Також урегулювався механізм повторного присвоєння звання Героя Радянського Союзу та особливі заохочення для таких осіб. Це зробило реальним більш широке використання звання як з боку держави, так і з боку самих Героїв. Особливих вимог для здобуття звання вдруге цей документ не пред'являв. Згідно з указом, для присвоєння звання ГРС повторно людина мала здійснити героїчний подвиг, за який інші мали право здобути таке звання вперше. Набір відзнак для таких осіб був аналогічний тому, що й для «звичайних» героїв: медаль «Герой Радянського Союзу» та орден Леніна. Також передбачалося й додаткове заохочення – на батьківщині двічі Героя встановлювався бронзовий бюст цієї людини на постаменті.

Регламентувалася імовірність присвоєння звання ГРС утретє. Для цього необхідно було здійснити третій героїчний подвиг. Однак діапазон діянь порівняно із другим подвигом суттєво звужувався, оскільки третій подвиг мав бути аналогічним більш раннім. Для таких осіб не передбачалося нагородження орденом Леніна – вони отримували медаль «Герой Радянського Союзу», а їхній бронзовий бюст установлювався на постаменті біля Палацу Рад у Москві.

Щоправда, можливість та механізм посмертного нагородження й вручення знаків відзнаки в таких випадках визначено так і не було. Як не були прописані механізм й обставини позбавлення звання Героя Радянського Союзу.

Остаточна норма законодавства про звання Героя Радянського Союзу в передвоєнний період закріпилася Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про зміну статті 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР» від 1 серпня 1939 р. та «Про додаткові відзнаки для Героїв Радянського Союзу» від 1 серпня 1939 р. [6]. Насамперед зміни торкалися назви нагороди для Героїв. Медаль «Герой

⁵ Це була золота п'ятикутна зірка з написом на реверсі «Герой СС».

Радянського Союзу» була перейменована на медаль «Золота Зірка». З її реверсу вилучено напис «Герой СС». Також було запроваджено додаткову відзнаку для нагороджених другою та третьою медалями «Золота Зірка» – особливу грамоту Президії Верховної Ради СРСР.

У процесі вдосконалення законодавства про нагородження ГРС не було розроблено термінологічної повної бази, наслідком чого стала загальна невизначеність основного терміна в цій сфері – «геройський подвиг». Жодним чином не вказувалося, які ознаки мало містити в собі діяння, щоб його можна було назвати подвигом. Тлумачний словник дає таке визначення «подвигу»: «важлива за своїм значенням дія, здійснена у складних умовах». Таке визначення поняття «подвиг» цілком можна застосувати до обставин присвоєння звання ГРС в умовах мирного часу, коли екстремальні, складні умови виникали не так часто і всі, хто відзначився в цих обставинах, могли претендувати на найвищий ступінь відзнаки. Та все змінилося в 1936 р., коли СРСР вступив в епоху військових конфліктів, адже війна – це постійний стан ворожнечі, організована збройна боротьба, під час якої активність могла б називатися подвигом. Військова участь Червоної армії в конфліктах наприкінці 1930-х рр. ставала все ширшою, а питання формалізації терміна «геройський подвиг» поставало все гостріше. Своєрідним апогеєм потреби в чіткому визначенні поняття «героїзм» став початок бойових дій на території СРСР у 1941 р. Високе мотиваційне значення звання Героя Радянського Союзу не узгоджувалося з жалюгідними можливостями радянської держави забезпечити потенційних носіїв цього звання всіма законними пільгами та гарантіями. Виникла необхідність підняти «планку входження» до числа ГРС з абстрактного «геройського подвигу» до цілком конкретних діянь. Проте відсутність чітких механізмів фіксації дій на полі бою стала серйозною перешкодою для швидкого введення «норм героїзму». Та все ж існував рід військ, де ситуація з веденням спостережень за виконанням бойових завдань була на досить високому рівні, – це авіація. І саме для льотчиків уперше було дано офіційне тлумачення діяння, за яке присвоювалося звання Героя Радянського Союзу – того самого «геройського подвигу». Це визначення було зафіксовано в наказі НКО № 0299 від 19 серпня 1941 р. «Про порядок нагородження льотного складу військово-повітряних сил Червоної Армії за хорошу бойову роботу та заходи боротьби із прихованим дезертирством серед окремих льотчиків» [2; 65 – 69].

Згідно із цим документом до звання ГРС представлялися:

- 1) льотчики винищувальної авіації, що збили 10 літаків противника. Крім того, за кожен збитий літак пілот отримував премію в розмірі 1 тис. крб.;
- 2) льотчики-винищувачі, що здійснили 40 бойових вильотів на штурм противника⁶. Також передбачалася матеріальна винагорода в розмірі 5 тис. крб.;
- 3) льотчики-винищувачі, що здійснили 35 бойових вильотів удень або 20 бойових вильотів уночі з метою знищення ворожих літаків на аеродромах

⁶ У цьому випадку звання ГРС названо «вищою урядовою нагородою».

противника. Для таких льотчиків також передбачалася матеріальна винагорода в розмірі 5 тис. крб.;

4) кожен член екіпажу літака штурмової, ближньо-, далеко- або важкобомбардувальної авіації, що здійснив 30 бойових завдань удень або 20 бойових завдань уночі. Винагорода для кожної такої людини передбачалася в розмірі 3 тис. крб.;

5) окремі члени екіпажу (штурмани, льотчики, стрільці-радисти) штурмової ближньо-, далеко або важкобомбардувальної авіації. Для цього їм необхідно було особисто збити⁷ 8 ворожих літаків. Розмір премії для таких людей становив 5 тис. крб.;

6) особи зі складу екіпажу далекобомбардувальної та важкобомбардувальної авіації, що здійснили 12 успішних бомбардувань промислових та оборонних об'єктів противника. Окремої грошової винагороди їм не призначалося;

7) кожна особа зі складу екіпажу далекобомбардувальної та важкобомбардувальної авіації, що здійснила 10 успішних бомбардувань політичного центру(столиці) противника⁸;

8) кожна особа у складі екіпажу розвідувальної авіації, що виконала 40 денних або 15 нічних завдань. Винагорода становила 3 тис. крб.

Також було чітко прописано процедуру фіксації дій, за які можна було здобути високе звання.

Разом із тим, згідно з наказом НКО, таран під час повітряного бою не підпадав під формальне визначення «геройського подвигу», і за його застосування передбачалася відзнака у вигляді абстрактного поняття «урядової нагороди».

Подальшого розвитку така формалізація «геройського подвигу» отримала в наказі НКО № 0489 від 17 червня 1942 р. «Про дії винищувачів зі знищення бомбардувальників противника» [2; 255 – 256]. Цей акт додатково передбачав представлення до звання ГРС льотчиків-винищувачів, що збили в повітряних боях п'ять бомбардувальників противника. При цьому зберігалася норма щодо представлення до звання ГРС льотчиків, які збили десять ворожих літаків. Щоправда, відтепер такі машини формально мали бути тільки винищувачами.

Успіхи Червоної армії в 1943 р. серйозно змінили перебіг бойових дій. На багатьох ділянках фронту воїнами Червоної Армії була перехоплена ініціатива в гітлерівців. Удосконалення військової техніки та бойовий досвід вояків РСЧА дали могутній поштовх новим перемогам. У цих умовах усе більше льотчиків виконували «геройські норми». Тому держава пішла на радикальний крок – знову було взято курс на підвищення «планки входження» до сонму героїв.

8 жовтня 1943 р. вийшов наказ НКО № 294 «Про нагороди і премії для особового складу ВПС Червоної армії, авіації далекої дії, винищувальної авіації ППО і ВПС військово-морського флоту» [3; 206 – 215]. Цей нормативно-правовий акт скасовував раніше прийняті накази та частини наказів про відзначення

⁷ Саме збити, а не знищити.

⁸ Назва столиці визначена не була.

складу ВПС країни. До наказу додавалося положення «Про нагороди і премії для особового складу військово-повітряних сил Червоної армії, авіації далекої дії, винищувальної авіації ППО, ВПС військово-морського флоту за бойову діяльність та збереження матеріальної частини», у якому були встановлені нові норми представлення до звання ГРС.

Так, льотчики винищувальної авіації тепер представлялися до удостоєння звання Героя Радянського Союзу за 10 збитих літаків-бомбардувальників чи розвідників або за 15 збитих літаків інших типів⁹. За 30 збитих ворожих літаків усіх типів льотчика мали представляти до надання звання двічі Героя Радянського Союзу. До удостоєння звання тричі Героя Радянського Союзу представлялися льотчики, що збили 50 ворожих літаків. При цьому передбачалася можливість зниження норми перемог удвічі за умови, що вони були здобуті під час нічних вильотів¹⁰. Тут же визначалися і принципи зарахування групових перемог – збиті літаки ділилися рівномірно й зараховувалися як частина збитої машини для кожного окремого льотчика.

Відтепер за виконання винищувачами штурмових дій отримання звання Героя Радянського Союзу не передбачалося.

Установлювалися нові норми «геройського подвигу» і для членів екіпажів штурмової авіації. Віднині на представлення до найвищого ступеня відзнаки мали право члени екіпажу штурмовика, що здійснив 80 успішних бойових вильотів або збив 10 літаків противника.

Серед членів екіпажу бомбардувальної авіації Героєм Радянського Союзу відтепер мали шанс стати:

1) для бомбардувальників: кожна особа зі складу екіпажу, що здійснив 160 успішних бойових вильотів удень або 250 таких вильотів уночі або збив 10 літаків противника;

2) для пікіруючих бомбардувальників: кожна особа зі складу екіпажу, що здійснив 80 успішних бойових вильотів із пікіруванням або 160 вильотів із бомбометанням із горизонтального положення;

3) для ближньобомбардувальної та нічної авіації (літаки У-2, Р-5 та МБР-2): кожна особа зі складу екіпажу за 50 успішних бойових вильотів удень або 500 таких вильотів уночі;

4) для авіації далекої дії: особовий склад із розрахунку екіпажу, що здійснив 15 вдалих бомбардувань політичного центру (столиці) противника; або 30 вдалих бомбардувань промислових та військових об'єктів на власній території противника; або 120 вдалих бомбардувань військових об'єктів на тимчасово окупованій території СРСР; або 250 вдалих бомбардувань військових об'єктів противника на передньому краю оборони чи в межах армійських та фронтових тилів.

⁹ Не лише літаків-винищувачів.

¹⁰ Можна побачити, що ці норми не зовсім відповідали положенню про ГРС. Особливо це стосувалося повторного та третього нагородження.

Передбачалося присвоєння високого звання і для кожного члена екіпажу:

1) мінно-торпедної авіації: за 60 успішно виконаних мінних установлень біля баз противника і на фарватерах, прикритих сильними засобами ППО, або 120 встановлень на відкритих фарватерах;

2) розвідувальної авіації: за 75 успішних бойових вильотів на дальню розвідку, 100 успішних бойових вильотів на ближню розвідку або 10 збитих літаків противника¹¹;

Льотчиків-спостерігачів (штурманів) корегувально-розвідувальної авіації могли представляти до надання звання ГРС за здійснення 80 успішних бойових вильотів. Також особи, що входили в такі екіпажі, могли бути представлені до удостоєння звання ГРС за 10 збитих у повітряних боях літаків противника.

Окремо регламентувалося присвоєння вищої відзнаки для членів екіпажів будь-яких літаків, що брали участь у знищенні ворожих морських кораблів та плавальних засобів. При цьому встановлювалися такі норми: 3 бойові кораблі класу не менше міноносця або підводного човна, або 9 малих бойових кораблів, або 6 транспортів від 2000 до 5000 т, або 3 транспорти понад 5 000 т водотоннажністю кожен.

Не обійшов увагою новий документ і членів екіпажів цивільної авіації, він давав їм можливість здобути Золоту Зірку, хоч до цього часу це не передбачалося. Відтепер до вищого ступеня відзнаки представлявся кожний член екіпажу за 75 денних або 120 нічних успішних вильотів із посадкою в тилу противника, з метою висадки військ або евакуації поранених; або за 100 денних чи 150 нічних успішних вильотів для скидання вантажів у розташування військ або партизанських загонів, що діють у тилу противника¹².

Для авіації зв'язку чітких норм щодо представлення до нагород членів екіпажу визначено не було. Умовою регламентувалася лише наявність під час польотів авіації або зенітного вогню противника, а екіпаж мав проявити абстрактні «винахідливість і героїзм».

В авіації законодавство про присвоєння звання Героя Радянського Союзу розвивалося фактично з початку війни проти нацистів, інші ж роди військ вимушені були користуватися обмеженими довоєнними критеріями з цього питання. Одним із перших законодавчих актів, у якому визначалися заслуги воїнів (фактично було дано визначення поняттю «геройський подвиг»), стала Директива Ставки ВГК № 30187 від 9 вересня 1943 р. «Про представлення до нагород командирів за форсування водних перешкод» [4; 201]. Час появи такого документа не випадковий – саме в цей період війська Червоної армії вийшли до великих водних артерій, на яких були створені потужні лінії оборони ворога. Насамперед ішлося про річки Дніпро та Десна. Їхнє оперативне форсування було запорукою подальшого успіху й переважно визначало стратегію ведення

¹¹ При цьому зазначалося, що для екіпажів морської розвідувальної авіації, які проводять розвідку у відкритому морі і при малій вірогідності зустрічі з повітряним противником, кількість успішних бойових вильотів збільшити в 3 рази (відповідно до 225 дальніх або 300 ближніх вильотів).

¹² Виліт для скидання вантажів вважався успішним у тому випадку, коли скинутий вантаж був підібраний військами антигітлерівської коаліції або партизанами.

війни на перспективу. Радянське керівництво знову постало перед проблемою високого мотиваційного значення звання ГРС та низької спроможності матеріального забезпечення великої кількості Героїв. Вихід було знайдено у вищевказаній Директиві, згідно з якою за форсування такої річки, як Дніпро, в районі Смоленська і нижче і рівних до Дніпра річок, за труднощі форсування до надання звання Героя Радянського Союзу представлялися командувачі армій, командири корпусів, дивізій, бригад, полків, а також командири інженерних, саперних і понтонних батальйонів¹³. Щодо рядового та сержантського складу Червоної армії, то жодної конкретики цей документ у процес представлення таких осіб до удостоєння звання ГРС не надавав. Фактично присвоєння відзнаки залишалося питанням суб'єктивної оцінки командування. Повною мірою змінила ситуацію Директива Ставки ВГК № 220166 командувачам військ 1-го Білоруського і 1-го Українського фронтів від 29 липня 1944 р. «Про порядок форсування Вісли» [5; 120 – 121]. У цьому документі чи не вперше були згадані і рядові бійці, однак роз'яснень щодо одержання ними Золотої Зірки так і не було. Текст мав мотиваційний характер: «...Однак і інші армії, при наявності можливості, також повинні форсувати р. Вісла. Надаючи великого значення справі форсування Вісли, Ставка зобов'язує вас¹⁴ довести до відома всіх командармів вашого фронту, що бійці і командири, які відзначилися при форсуванні Вісли, отримають спеціальні нагородження орденами аж до присвоєння звання Героя Радянського Союзу».

Одночасно з нормативно-правовими актами загального характеру війна дала поштовх до створення документів, що формально регулювали питання присвоєння звання Героя Радянського Союзу лише конкретним особам. Однак неформально подібні акти часто закріплювали певне діяння як «геройський подвиг». Фактично виникав правовий прецедент, який, щоправда, не завжди брався до уваги при оцінці подальших подібних діянь. Так, 25 квітня 1943 р. був виданий наказ НКО № 0371 «Про мужність і відвагу, проявлені екіпажем літака Іл-2 молодшим лейтенантом Рихліним М.В. та сержантом Єфременком І.С. в бою з винищувачами противника» [3; 138]. Означений наказ мав розв'язати своєрідний конфлікт між довоєнними та воєнними критеріями оцінки присвоєння звання ГРС. Суть наказу НКО № 0371 зводилася до того, що екіпаж літака Іл-2 вступив у бій з 4 винищувачами противника і збив 2 з них. Згідно з довоєнним законодавством та лексичним визначенням терміна «подвиг» дії обох членів екіпажу заслуговували на представлення їх до надання звання ГРС. Проте відповідно до наказу НКО № 0299 від 19 серпня 1941 р. 2 збитих літаки противника були недостатнім аргументом для присвоєння високого звання. Неординарну ситуацію на користь екіпажу вирішив випадок – про цей бій дізнався заступник народного комісара оборони маршал авіації О.О. Новіков. Однак у подальшій практиці присвоєння вищого ступеня відзнаки такі прецеденти не мали місця.

¹³ За форсування Десни в районі Богданово Смоленської області та інших подібних річок ті ж особи представлялися до нагородження орденом Суворова.

¹⁴ Мається на увазі Костянтин Костянтинович Рокоссовський та Іван Степанович Конев.

З другого боку, запроваджувалися Укази Президії Верховної Ради СРСР про присвоєння звання Героя Радянського Союзу за діяння, які в подальшому слугували своєрідним еталоном «геройського подвигу». Фактично такі нагородження також ставали прецедентами, а самі подвиги (як і ті, хто їх повторював) отримували назви на честь їхніх авторів – «матросовці», «гастеловці». Попри те, що офіційних рекомендацій щодо нагородження осіб, які здійснили подібний подвиг, не було, у реальному житті шанс стати Героєм Радянського Союзу за подібні вчинки мав місце.

У подальшому законодавство з питань удостоєння звання Героя Радянського Союзу не змінювалося до закінчення Другої світової війни. Що стосується його змін у ході подій 1941 – 1945 рр., то можна зазначити, що високого ступеня конкретизації поняттєвого апарату нормативно-правове регулювання в цьому секторі набуло лише в авіації. Щодо інших родів військ, то для них присвоєння звання Героя Радянського Союзу (за винятком окремих випадків форсування річок) регулювалося довоєнними нормами, із притаманним для них абстрактним визначенням необхідного для відзнаки діяння. Наслідком цього стало гіпертрофоване значення суб'єктивних факторів у процесі представлення до звання Героя Радянського Союзу осіб, що здійснили однакове діяння.

Джерела та література:

1. *Ордена и медали СССР. Справочник.* / В.Ф. Лобода, И.П. Каргальцев – М., 1950. – 240 с.
2. *Русский архив: Великая Отечественная: Приказы народного комиссара обороны СССР. 22 июня 1941 г. – 1942 г. Т. 13 (2 – 2)* / под ред. Золотарёва В.А. – М.: ТЕРРА, 1997. – 448 с.
3. *Русский архив: Великая Отечественная: Приказы Народного комиссара обороны СССР (1943 – 1945 гг.). – Т. 13 (2 – 3)* / под ред. Золотарёва В.А. – М.: ТЕРРА, 1997. – 456 с.
4. *Русский архив: Великая Отечественная: Ставка Верховного Главнокомандования: Документы и материалы. 1943 год. Т. 16(5 – 3)* / под ред. Золотарёва В.А. – М.: ТЕРРА, 1999. – 360 с.
5. *Русский архив: Великая Отечественная. Ставка ВКГ: Документы и материалы 1944 – 1945. Т. 16 (5 – 4)* / под ред. Золотарёва В.А. – М.: ТЕРРА, 1999. – 368 с.
6. *Фонди Національного музею історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс.*

© *Владимир ЯХНОВСКИЙ*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРИСВОЕНИЯ ЗВАНИЯ ГЕРОЯ СОВЕТСКОГО СОЮЗА В ГОДЫ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ

Произведено обзор нормативно-правового регулирования присвоения звания «Герой Советского Союза» как высшей степени отличия в СССР в период войны 1941 – 1945 гг. Рассматривается эволюция юридического определения «геройского подвига» (как ключевого понятия) с момента введения звания ГСС до 1945 г.

Ключевые слова: Герой Советского Союза, Золотая Звезда, отличие, нормативно-правовой акт, норма.

© *Volodymyr YAKHNIVSKYI*

LEGAL REGULATION OF CONFERRING THE TITLE OF HERO OF THE SOVIET UNION IN WORLD WAR II

Review of legal regulation conferring the title of “Hero of the Soviet Union” as the highest distinction in the Soviet Union during the war of 1941 – 1945. The evolution of the legal definition of “heroic exploit” (as a key concept) since the introduction of the title until 1945 .

Keywords: Hero of the Soviet Union, Gold Star, distinction, legal act.